

BENZİN

5 Ekim 2019

AÇILIŞ: FOSİL YAKITLARIN SUÇ ALETİ İLAN EDİLMESİ

Açılış tekrar eden bir ritüelle başlıyor: dünya her zamankinden daha sıcak, daha kirli, daha hızla yok oluşa gidiyor. Ama bu sefer açılışın tonu daha keskin. Benzin buluşmasının ekibi hemfikir olduğu bir konuyu kamuoyuyla paylaşıyor: fosil yakıtların itibarsızlaştırılması ve suç aleti ilan edilmesi gerekiyor. Bu bir analiz değil, bir pozisyon.

Ve bir itiraf daha: 16. İstanbul Bienali açıldığında, iş alanı sadece fosil yakıtlar olan bazı şirketlerin Bienal'e destek veren kuruluşlar arasında yer aldığı üzümlere öğrenilmiş. İklim krizinin merkeze alındığı bir sanat etkinliğinde bu sponsorlukların kabul edilmesi doğru bulunmuyor. Yine de burada olmaktan, bu konuların gündeme taşınmasından, bu platformun açılmış olmasından duyulan kıymet de dile getiriliyor. İçeriden konuşmanın gerilimi bienalin kendisi kadar eski ama birbuçuk bunu açıkça sahneye taşıyan az sayıdaki sesteki biri.

BİR LİTRE BENZİNİN BEDELİ

Bir ekonomist sahne alıyor. Sorusu basit görünüyor: bir litre benzin ne kadar? Dünkü fiyata bakılmış — İstanbul'da Avrupa yakasında 6,80, Anadolu yakasında 6,86 lira. Virgülüne kadar hesaplanmış, muhasebelerin ne kadar detaylı tutulduğunu düşündüren bir hassasiyet. Bir litre benzin yaklaşık on iki kilometre şehirler arası mesafe yapıyor. Yedikule'den Bienal alanına on bir, on iki kilometre — bir litreye denk geliyor.

Ama gerçek maliyet bu değil. Bir litre benzinin bedeli hesaplanmaya başlandığında muhasebe defteri çığ gibi büyüyor: petrolün çıkarıldığı coğrafyalardaki ekolojik tahribat, rafineri süreçlerinin kirliliği, nakliye zincirinin karbon ayak izi, petrol için yürütülen savaşların insan ve ekonomik maliyeti — Vietnam'dan Irak'a, Libya'dan Suriye'ye uzanan kan faturası. Solunan egzoz gazlarının sağlık bedeli: astım, kanser, erken ölüm. Ve en ağır — gelecek nesillerin ödeyeceği iklim faturası, henüz doğmamış insanların borçlandırılması. Ekonomist maliyet hesabı yapmayı iyi bildiğini söylüyor ama bu maliyetin tamamını hiçbir muhasebe sistemi hesaplayamaz. Çünkü bazı bedeller para birimine çevrilemez. Ekolojik ekonomi tam da bu hesaplanamaz bedelleri görünür kılmaya çalışan bir alan — ve benzin bu alanın en acı örneklerinden biri.

"Hepimiz öyle ya da böyle benzinin parçasıyız, tüketicisiyiz. Ama 6 lira 80 kuruş ödeyip gerçek bedeli görmezden geliyoruz."

EVİMİZ YANIYOR

Sahne karartılıyor. Birden fazla ses yükseliyor. Greta Thunberg'in farklı konuşmalarından derlenen bir kolaj — Türkçeye çevrilmiş, kimi zaman bozularak, kırılarak, tekrar ederek. Bir performans bu: on altı yaşında bir kızın sözleri birden fazla ağızdan çıkıyor, bazısı fısıldıyor, bazısı bağırıyor. "Evimiz yanıyor. Bunu söylemek için buradayım." Umut, panik, öfke, çaresizlik iç içe.

"Evimiz yanıyor. Hiçbir şey yapmamak için bir bahane olamaz. Eyleme geçtiğimizde umut her yerdedir."

Performans Greta'nın en çarpıcı paradoksunu sahneye taşıyor: bir çocuğun yetişkinlere vaaz vermek zorunda kalması. "Benim adım Greta, on altı yaşındayım" — bu cümle her tekrarında daha ağır basıyor. "Kendimi güvende hissetmek istiyorum, gece yalnız başıma yürürken, metroda otururken" — iklim krizi bir güvenlik meselesi, varoluşsal bir tehdit. Gelecekleri çalınan nesil konuşuyor ve salon suskun dinliyor. On bir yıl içinde emisyonları yarıya düşürmek

gerekiyor. Bu salondaki herkes bunu duyuyor ama benzinle gelen kaçısı var?

SANAT İLE AKLAMA: MÜZE PROTİSTOLARININ TARİHİ

Bir müzeci sahneye çıkıyor ve kendini tanıtırken "aktivist olarak tanımlarsam buradaki diğer katılımcılara haksızlık etmiş olurum" diyor — ama anlattıkları aktivizmin ta kendisi. Art wash: petrol şirketlerinin, silah üreticilerinin sanat kurumlarına sponsor olarak itibarlarını aklamaları. Şirketlerin kendi dilinde bu "itibar yönetimi."

Anlatı İngiltere'den başlıyor: Liberate Tate hareketi, 2010'dan 2016'ya altı yıl süren ısrarlı protestolarla BP-Tate sponsorluğunu bitirmeyi başarmış. Müzenin yüz binlerce üyesi var — bu taban, kamuoyunu mobilize etmeyi mümkün kılıyor. Başarı dalga dalga yayılıyor: Hollanda'da Fossil Free Culture, Shell'in Van Gogh Müzesi sponsorluğunu sona erdiliyor. Fransa'da Liberate Louvre, Total'e karşı mücadele ediyor — geçtiğimiz hafta da yeni bir eylem yapmışlar. Müzeci daha geriye gidiyor — 1969'a, Artworkers Coalition'a. Vietnam savaşının maliyeti yetmiş milyar dolar, uzay yarışı her Amerikalıya on dolar. Orta sınıf eziliyor. Bir grup sanatçı MoMA'dan on üç maddelik bir talep listesi sunuyor: sanatçı hakları, siyahi sanatçılara daha fazla yer, emekçi sınıfın müzeye erişimi. Sadece bir madde kabul ediliyor: haftada bir gün ücretsiz giriş. MoMA iki ay sonra gelir kaybı gerekçesiyle kaldırıyor, protestolarla geri getirmek zorunda kalıyor. Bu ücretsiz giriş günleri 1990'lara kadar devam ediyor — sonra sırasıyla Target ve Uniqlo sponsorluğuna devrediliyor. Kamunun yerini korporasyonlar almış.

Ve sonra çarpıcı bir itiraf: "Ben her şeyden önce bir müzeciyim ve çalıştığım müzenin ana sponsoru bir petrol şirketi." Türkiye bağlamında müzelerin üye tabanı zayıf, sponsorluk bir zorunluluk. On bin üyeye değil, yüz bin üyeye petrol sponsorluğunu tartışmaya açabiliriz diyor — kasıtlı olarak provoke edici bir pozisyon.

"Kamunun sahiplenmediği alanlara şirketler çok rahat girebiliyor. Kamunun sahiplenmediği ülkelerde bundan şikâyet edilmesini de doğru bulmuyorum şu aşamada."

SİNOP'TAN SOKAKLARA: İKLİM İSYANI

Son sunum en kişisel olanı. Yokoluş İsyanı'nın (Extinction Rebellion) Türkiye temsilcisi, tek başına sokağa çıkarak başladığı yolculuğu anlatıyor. Motivasyonu: Greta'nın on beş yaşında başardıklarını görmek ve bu yükü bir çocuğa emanet etmek yerine paylaşmak istemek.

Hikâyenin en güçlü anı Sinop'ta geçiyor. Bir çocuk iklim grevi organize etmeye karar vermiş. Çocuklar pankartlarını hazırlamış, yürümeyi kendileri istemiş — "katiyen çıkacağız" demişler. Organizatör tereddüt etmiş: güvenlik güçleri çocuklara nasıl davranacak? Aileler kızacak mı? Gelin fotoğraf çekelim, paylaşalım

demiş. Ama çocuklar kararlı. O kadar içten yürümüşler ki pankartlarını göğüslerine değil, insanlara doğru tutarak, göstererek ilerlemişler. Sonra parkta oynamaya gitmişler. Aktivist bir ağacın altına uzanıp çocukları izlemiş — İstanbul şartlarında böyle bir şey görmek bile sevinç verici.

Ama akşam bir çocuk dönüp demiş ki: "Yıllar sonra ilk kez çocuk gibi oynadım." Bu cümle herkesin içine işliyor. İklim adaleti için savaşmayı çocuklar kendileri seçti — ama acaba biz istemeyerek onların üstüne bir yük mü bindirdik? Çocukluklarını yaşayamıyorlar mı?

"Çocuklar hakikaten ellerinden gelen en iyisini yapıyor. Bizim jenerasyonumuz, biz yetişkinler — bunun için yeterince çabılıyor muyuz?"

TUTARLILIK: TRENLE ANKARA'YA

Soru-cevap oturumu beklenmedik bir derinlik kazanıyor. İlk soru basit: "Motivasyonunuz neydi? Aksiyona geçemeyenler nereden başlamalı?" Ama cevaplar basit değil. Bireysel eylem mi yapısal dönüşüm mü? Bu gerilim benzin nesnesinin ta kendisi – bireysel tüketim ile sistemik şiddet arasındaki bağlantı. Bir araştırmacı eski bir hikâye anlatıyor: 2007'de Kyoto Protokolü'nün onaylanması için yüz yetmiş bine yakın imza toplamışlar, Meclis'e gitmişler. Komisyon toplantısında bir milletvekili sormuş – Ankara'ya nasıl geldiniz? "Trenle geldik" cevabı şok yaratmış. Çıktıktan sonra bürokratlar uzun uzun konuşmuşlar: "Bakın, uçağa da binmiyorlar hakikaten." Tutarlılık ikna edicidir.

Ama bireysel eylem tek başına yetmez. İstanbul'da geri dönüşüm yapmak için harcanan enerji ile İngiltere'deki arasında dağlar kadar fark var – önünüze hizmet gelmeden bireysel çabayla emisyon azaltmak mümkün değil. Politikaları değiştirmeden alınan bireysel önlemin emisyonlara etkisi yok. Bir ses "kapitolosen" kavramını öneriyor: antroposen değil, kapitalizm kaynaklı bir çağ. Sistem değişmeden bireysel dönüşüm yeterli olmayacak.

Ve salonda küçük ama çarpıcı bir an: birisi etrafında o kadar çok veganın olduğunu, artık vegan olmadığını söylemeye utandığını itiraf ediyor. Bireysel eylemin toplumsal baskı yaratması – bu da bir dönüşüm mekanizması, yumuşak ama etkili. Kaz Dağları'ndaki altın madenciliğine karşı direnişin de hatırlatılmasıyla salon genişliyor: önümüzdeki hafta Çanakkale'de otuz bin kişilik bir eylem bekleniyor, Alamos Gold'un ruhsatı 13 Ekim'de doluyor.

Benzin buluşması salondan dağılırken herkes bir litre benzinin bedelinin 6 lira 80 kuruş olmadığını biliyor. Ama ne kadar olduğunu kimse hesaplayamıyor. Belki de hesaplanamaz olması benzinin en gerçek bedeli.